

1.5 Αξιολόγηση της υπάρχουσας κατάστασης και των προοπτικών της στους τομείς παραγωγικών δραστηριοτήτων

1.5.1 Δυναμικές ζώνες παραγωγικών δραστηριοτήτων

Προκειμένου να αξιολογηθεί η υπάρχουσα κατάσταση στους τομείς παραγωγικών δραστηριοτήτων, θεωρήθηκε απαραίτητο από την ομάδα μελέτης να ενσωματωθεί στην παρούσα μελέτη, πέρα από τα αιτούμενα στις προδιαγραφές στοιχεία, μια περαιτέρω ανάλυση της οικονομικής φυσιογνωμίας των δήμων, κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας. Η ανάλυση αυτή συσχετίζει τους κυρίαρχους παραγωγικούς κλάδους κάθε δήμου με την εξέλιξη του πληθυσμού του, και εμμέσως αποκαλύπτει και αναδεικνύει τις δυναμικές ζώνες παραγωγικών δραστηριοτήτων στην περιφέρεια.

Ελλείψει στοιχείων κλαδικής απασχόλησης και εισοδήματος κατά καλλικράτειο δήμο, η ως άνω ανάλυση βασίστηκε στη χωρική κατανομή των επιχειρήσεων κατά κλάδο και δήμο, για την οποία η ΕΛ.ΣΤΑΤ. διαθέτει στοιχεία. Χρησιμοποιήθηκαν τα στοιχεία του ΣΤΑΚΟΔ 08 της ΕΛ.ΣΤΑΤ., που παρατίθενται στους πίνακες «Ανάλυση επιχειρήσεων κατά διψήφιο κωδικό» στο Παράρτημα α.6.1.

Στο δεξιό μέρος του πίνακα οι κλάδοι του ΣΤΑΚΟΔ 08 ομαδοποιούνται σε 14 ομάδες, σύμφωνα με τους κωδικούς ΣΤΑΚΟΔ 08 που φαίνονται στην επικεφαλίδα του πίνακα. Αναγράφεται ο αριθμός των επιχειρήσεων της ομάδας σε κάθε δήμο, και από κάτω, με κόκκινο, το ποσοστό των επιχειρήσεων της ομάδας, στο σύνολο των επιχειρήσεων του δήμου. Στη συνέχεια, οι 14 ομάδες κλάδων ομαδοποιούνται σε 5, που αντιστοιχούν στον πρωτογενή τομέα, το δευτερογενή, τον τουρισμό / παραθεριστική κατοικία και τις υπηρεσίες. Ο πρωτογενής τομέας χωρίζεται σε δύο κατηγορίες, ανάλογα με τη διαθεσιμότητα πεδινών εκτάσεων του δήμου (όπως δίνεται στο αριστερό μέρος του πίνακα ως ποσοστό εκτάσεων χαμηλότερων των 600 μ., μεταξύ 600-800 μ., και υψηλότερων των 800μ.): α) στον «κεντρομόλο» πρωτογενή, που ελκύει θεωρητικώς απασχόληση στις γόνιμες πεδινές εκτάσεις και β) στον «φυγόκεντρο» πρωτογενή, που εμφανίζει μεγάλο ποσοστό εξαρτημένης απασχόλησης με χαμηλό εισόδημα στις ορεινές περιοχές. Στο δευτερογενή ομαδοποιούνται οι κλάδοι μεταποίησης τροφίμων, βιομηχανίας και υποδομών. Στον τουρισμό/παραθεριστική κατοικία ομαδοποιούνται οι κλάδοι καταλυμάτων, εστίασης και οικοδόμησης (με το σκεπτικό ότι η εκτός σχεδίου οικοδόμηση αφορά ως επί το πλείστον παραθεριστική κατοικία), ενοικιαζόμενα διαμερίσματα και άλλα τουριστικά καταλύματα. Οι υπηρεσίες προστίθενται ως έχουν. Στη συνέχεια αθροίζονται και χαρτογραφούνται, στους χάρτες που ακολουθούν, τα ποσοστά των επιχειρήσεων κάθε μιας από τις 5 ομάδες, σε τρεις κατηγορίες, ανάλογα με την ένταση που εμφανίζουν σε κάθε δήμο. Δεν χαρτογραφείται το εμπόριο, γιατί ο μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων λιανικού εμπορίου σε όλους τους δήμους φανερώνει ίσως την παθογένεια ενός κλάδου που στηρίζεται στην παροχή εισαγόμενων αγαθών και αλλοιώνει την εικόνα.

Στο αριστερό μέρος του πίνακα παρουσιάζεται διαγραμματικά η εξέλιξη και οι αιχμές του πληθυσμού των δήμων στα έτη 71, 81, 91, 01 και 11. Όσο πιο κοντά στο σήμερα εμφανίζονται οι αιχμές, τόσο πιο δυναμικός είναι ο δήμος, όσο πιο μακριά τόσο πιο φθίνων. Αιχμή το 2011 εμφανίζουν μόνο οι δήμοι Πάτρας, Ναυπακτίας και Πηνειού. Αιχμή το 2001 εμφανίζουν οι δήμοι Δυτικής Αχαΐας, Ανδραβίδας – Κυλλήνης, Ανδρίτσαινας – Κρεστένων, Ζαχάρως, Ήλιδας και Πύργου. Αιχμή το 1991 εμφανίζει ο δήμος Αργινίου. Όλοι οι άλλοι δήμοι (Ακτίου – Βόνιτσας, Αμφιλοχίας, Θέρμου, Ι.Π. Μεσολογγίου, Ξηρομέρου, Αιγιαλείας, Ερυμάνθου, Καλαβρύτων και Αρχαίας Ολυμπίας) εμφανίζουν αιχμή το 1971 και έκτοτε φθίνουν.

Η ένταση των παραγωγικών κλάδων στους χάρτες δείχνει ποιοι κλάδοι στηρίζουν οικονομικά κάθε δήμο και εξηγεί σε μεγάλο βαθμό τη θετική ή αρνητική δυναμική του πληθυσμού μέχρι το 2007, οπότε και αρχίζει η γενική πτώση. Όπως φαίνεται στους χάρτες, διαμορφώνονται στην περιφέρεια δυναμικές ζώνες παραγωγικών δραστηριοτήτων, που περιλαμβάνουν δήμους από διαφορετικές περιφερειακές ενότητες.

Ειδικότερα παρατηρούμε τα εξής:

- Ο «κεντρομόλος» πρωτογενής τομέας συμβάλλει εντατικά στην οικονομική βάση και την αύξηση πληθυσμού δήμων με συγκριτικό πλεονέκτημα στη γεωργία (Ανδραβίδα – Κυλλήνη, Πηνειός - Δυτ. Αχαΐα και Ερύμανθος) και ελάχιστα στις αστικές περιοχές, ενώ ο «φυγόκεντρος» δημιουργεί τάσεις φυγής στις ορεινές περιοχές.
- Ο δευτερογενής τομέας συμβάλλει εντατικά στην οικονομική βάση μιας ομάδας δήμων γύρω από την Πάτρα (Αιγιαλεία, Ερύμανθος, Δυτ. Αχαΐα, Ανδραβίδα), διαμορφώνοντας μια δυναμική ζώνη με δήμους των περιφερειακών ενοτήτων Αχαΐας και Βόρειας Ηλείας.
- Ο τουρισμός/παραθεριστική κατοικία **συμβάλλει εντατικά στην οικονομική βάση των ορεινών δήμων Καλαβρύτων και Ναυπακτίας, που δείχνει ότι ο εναλλακτικός ορεινός τουρισμός λειτουργεί ήδη ως αντιστάθμισμα στις τάσεις φυγής από τον πρωτογενή τομέα.** Συμβάλλει επίσης εντατικά στην οικονομική βάση των δήμων Ζαχάρως, λόγω της μεγάλης παράκτιας ζώνης και των λουτρών Καϊάφα, και Αρχαίας Ολυμπίας, λόγω αρχαιοτήτων διεθνούς σημασίας, ενώ συμβάλλει λιγότερο στους άλλους παράκτιους δήμους Ηλείας και Αιτωλοακαρνανίας και ελάχιστα στις αστικές περιοχές και στους παράκτιους

δήμους του Κορινθιακού, στους τελευταίους πιθανόν λόγω της σχετικής υποβάθμισης των παράκτιων ζωνών και μερικών λόγω όχι τόσο υψηλής ποιότητας ακτών.

- Στις υπηρεσίες προεξέχουν φυσικά οι ευρύτερες περιοχές των αστικών κέντρων της περιφέρειας με πρώτο τον δήμο Πατρέων, και λιγότερο των δήμων Αργινίου και Πύργου.

Είναι προφανές ότι η δυναμική που αποκαλύπτει η παρούσα ανάλυση στηρίζεται στην αυτόνομη, αν και πλημμελή, ανάπτυξη παραγωγικών δραστηριοτήτων με βάση τους φυσικούς πόρους. Πρωταρχικός ρόλος του χωροταξικού σχεδιασμού είναι να **ενισχύσει τις υγιείς παραγωγικές τάσεις και να αντιστρέψει τις αρνητικές, στο μέτρο που επιτρέπει η αειφόρος ανάπτυξη**. Κάθε τόπος πρέπει να διατηρήσει μόνο τόσο πληθυσμό όσο μπορεί να στηρίξει η σωστή αξιοποίηση του διαθέσιμου φυσικού πλούτου στα πλαίσια της αειφορίας.

Πίνακας 1.5-1: Χωρική κατανομή επιχειρήσεων ανά κλάδο και Δήμο – Σύγκριση με εξέλιξη πληθυσμού

Πίνακας 1.5-1: Χωρική κατανομή επιχειρήσεων ανά κλάδο και Δήμο – Σύγκριση με εξέλιξη πληθυσμού

1.5.2 Παραγωγικοί τομείς

α. Πρωτογενής τομέας

Ο αγροτικός τομέας στην ΠΔΕ παρουσιάζει σε μεγάλη έκταση τις εγγενείς αδυναμίες, τα μειονεκτικά χαρακτηριστικά και τα διαρθρωτικά προβλήματα του αγροτικού τομέα της χώρας: μικρός / πολυτεμαχισμένος κλήρος, ηλικιακή διάρθρωση αγροτικού πληθυσμού, ελλιπής εκπαίδευση/ κατάρτιση αγροτών, αδυναμίες του τομέα εμπορίας / διακίνησης αγροτικών προϊόντων χαμηλής ανταγωνιστικότητας λόγω υψηλού κόστους και όχι αντίστοιχης ποιότητας των προϊόντων, πλημμελής οργάνωση αγροτικών συνεταιριστικών οργανώσεων κ.α. Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιφέρειας δίνουν ωστόσο δυνατότητες και προοπτικές σταδιακής ανάπτυξης της ανταγωνιστικότητας του τομέα, ιδίως στις δυναμικές ζώνες της ΠΔΕ.

Από την καταγραφή στοιχείων που αφορούν ακόμη και χρονιές που περιλαμβάνονται στην περίοδο της ύφεσης και της μεγάλης κρίσης της οικονομίας, προκύπτει ότι η ανασυγκρότηση και ανταγωνιστική λειτουργία του πρωτογενή τομέα αποτελεί την αφετηρία προκειμένου η ΔΕ να καταστεί σταδιακά πόλος βιώσιμης ανάπτυξης υψηλής ανταγωνιστικότητας. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής (ήπιο κλίμα, εύφορες πεδινές εκτάσεις Ηλείας, Αιτωλ/νίας, πλουσιότατο υδάτινο δυναμικό κ.α.), μπορούν υπό προϋποθέσεις να αποτελέσουν συγκριτικά πλεονεκτήματα προς την κατεύθυνση επίτευξης της μελλοντικής βιωσιμότητας στη γεωργία και ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας της.

Είναι χαρακτηριστικό ότι την τριετία 2008-2010 η αύξηση της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα, σε σχέση με την ποσοστιαία μεταβολή της, στην ΠΔΕ φθάνει στο 12,4%, γεγονός που αποδεικνύει ότι **η γεωργία και η κτηνοτροφία προσφέρουν το τελευταίο διάστημα εργασιακό καταφύγιο απέναντι στην υφιστάμενη οικονομική αβεβαιότητα**, ιδίως στις δυναμικές ζώνες του πρωτογενή τομέα της περιοχής. Πρόκειται για έναν αριθμό που επαναφέρει τις θέσεις εργασίας που χάθηκαν στο κλάδο την τριετία 2005 – 2008 στον αριθμό των αρχών του 2005 (σύμφωνα με έρευνα της ΠΑΣΕΓΕΣ για την απασχόληση στη γεωργία 2011)¹. Σε μια συγκυρία που η εξωστρέφεια και ενίσχυση του εξαγωγικού οικονομικού μοντέλου αναδεικνύεται σε σημαντικό παράγοντα επιβίωσης για την οικονομία της χώρας, υπάρχουν προϊόντα (όπως π.χ. τρόφιμα και ποτά) που εμφανίζουν ότι οι εξαγωγές του κλάδου αυξήθηκαν κατά 26% σε σχέση με τον προηγούμενο χρόνο, ανεβάζοντας το μερίδιό τους στο σύνολο των εξαγωγών της χώρας στο 21,3% (σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ επεξεργασμένα από τον ΟΠΕ για τον πρώτο μήνα του 2011).

Την τελευταία κυρίως 10ετία παρουσιάζει αισθητή ανάπτυξη στην ΠΔΕ η **βιολογική καλλιέργεια** που αγγίζει τα όρια να αξιολογηθεί ως σημαντική στην ΠΕ Αιτωλ/νίας, σε μέτριο βαθμό στην ΠΕ Ηλείας και σε μικρότερο στην Αχαΐα. **Οι κυριότερες βιολογικές καλλιέργειες είναι οι επιτραπέζιες ελιές, οι ελαιοποιήσιμες ελιές, τα εσπεριδοειδή, τα οινάμπελα, οι καρυδιές, τα κηπευτικά, οι καστανιές και τα αρωματικά φυτά.** Επίσης, σημαντικές εκτάσεις καλλιεργούνται βιολογικά με ζωτροφές που προορίζονται για την κάλυψη των αναγκών της βιολογικής κτηνοτροφίας. Πρόοδος ακόμη σημειώνεται (αν και όχι η επιθυμητή ή δυνατή) στην αύξηση των πιστοποιημένων προϊόντων με ονομασία προέλευσης. Στο ελαιόλαδο Ολυμπίας [Προστατευμένη Γεωγραφική Ένδειξη (ΠΓΕ)] και την κεφαλογραβιέρα [Προστατευόμενη (ΠΟΠ) Ονομασία Προέλευσης] και στο αυγοτάραχο Μεσολογγίου (ΠΟΠ) που καταχωρήθηκαν από 21/6/1996 προστέθηκαν:

- Η Κορινθιακή σταφίδα Βοστίτσα (ΠΟΠ) – καταχωρήθηκε από 18.07.1998
- Φέτα Καλαβρύτων (ΠΟΠ) – καταχωρήθηκε από 15.10.2002
- Σταφίδα Ηλείας (ΠΓΕ) – καταχωρήθηκε από 11.05.2011 καθώς και πιστοποιημένα προϊόντα μεταποίησης από αγροτικά προϊόντα όπως 4 αναγνωρισμένοι οίνοι (ΠΟΠ) και άλλοι 6 (ΠΓΕ) (βλέπε σχετικό Πίνακα στο κεφ. Α.1.1.α.6-5α.1.4)

Οι δυναμικές ζώνες της περιφέρειας παραμένουν οι ίδιες την τελευταία δεκαετία:

- ο κάμπος – πεδινές περιοχές της Ηλείας και οι πεδινές περιοχές Αργινίου – Μεσολογγίου (για τα γεωργικά προϊόντα),
- οι ημιορεινές περιοχές, κυρίως της Αιτωλ/νίας και σε δεύτερο βαθμό της Ηλείας και Αχαΐας για την κτηνοτροφία, και
- οι περιοχές εσωτερικών υδάτων της Αιτωλ/νίας και Ηλείας και εκτάσεις στις δυτικές ακτές της Αιτωλ/νίας και του Αμβρακικού για τις υδατοκαλλιέργειες.

Σε επίπεδο Καλλικράτειων δήμων οι πεδινές και ημιορεινές περιοχές που εμφανίζουν έντονη δυναμικότητα στον τομέα της φυτικής και ζωικής παραγωγής και εξακολουθούν να είναι οι δυναμικές ζώνες του πρωτογενή τομέα:

- Η περιοχή των δήμων Πύργου – Ήλιδας – Πηνειού – Ανδραβίδας / Κυλλήνης για την ΠΕ Ηλείας
- Η περιοχή των δήμων Μεσολογγίου – Αργινίου – Ακταίου / Βόνιτσας – Αμφιλοχίας για την ΠΕ Αιτωλ/νίας και

¹ Σύμφωνα με την έρευνα σε όλες τις περιφέρειες (εκτός Πελοποννήσου και Ιονίων νησιών) καταγράφεται σημαντική αύξηση της απασχόλησης στον αγροτικό τομέα την τριετία 2008-2010, μεγαλύτερα ποσοστά στην Κρήτη (αύξηση 24,1%) στο Ν. Αιγαίο (21,8%), στη Θεσσαλία (17,5%), στην Αττική (14,2%), στη δυτ. Ελλάδα (12,4%) και στην Ήπειρο (10,7%).

- Η περιοχή των δήμων Δυτικής Αχαΐας – Πατρέων – Ερυμάνθου για την ΠΕ Αχαΐας.

Πρόσφατα τα παραπάνω συνεπικουρούνται από θετικές πρωτοβουλίες της ΠΔΕ. Η τελευταία ανέλαβε την καθοδήγηση και τον συντονισμό όλων των εμπλεκόμενων φορέων για τη δημιουργία “Καλαθιού Προϊόντων της Δυτικής Ελλάδας” (ο κατάλογος των προϊόντων στα οποία “ειδικεύεται” η περιφέρεια καταγράφεται στο κεφ. Α.1.1.α.6-1.3.1). Η συγκεκριμένη πρωτοβουλία συντίθεται από ένα σύνολο επιμέρους στρατηγικών και φιλοδοξεί να προτείνει λύσεις σε κρίσιμα προβλήματα και προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι αγρότες και ο πρωτογενής τομέας στην περιοχή.

Το Καλάθι των Αγροτικών Προϊόντων της ΠΔΕ περιλαμβάνει τρεις κατηγορίες προϊόντων:

- Προϊόντα που χαρακτηρίζονται από εξαγωγικό προσανατολισμό
- Προϊόντα που αναδεικνύουν την ταυτότητα της περιοχής και
- Προϊόντα που καλύπτουν τις επισιτιστικές ανάγκες της περιοχής αλλά και της χώρας

Στόχος είναι η δημιουργία ενός αγροδιατροφικού προτύπου της ΠΔΕ για εξαγωγή και αυτοκατανάλωση.

Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ (2007), η συνολική αξία ζωϊκής παραγωγής στην ΠΔΕ ανέρχεται στα 312,32 εκατ. €, προερχόμενη κυρίως από αιγοπρόβειο και χοιρινό κρέας και το γάλα. Στο σχετικό πίνακα: κτηνοτροφικά προϊόντα του κεφ. Α.1.1.α.6-1.3.2 γίνεται εμφανής η σημαντικότητα της παραγωγής κτηνοτροφικών προϊόντων της ΠΔΕ και ιδιαίτερα της Αιτωλ/νίας ακόμη και σε επίπεδο χώρας (η ΠΔΕ παράγει με στοιχεία του 2009 γάλα σε ποσοστό 11,1% της συνολικής εγχώριας παραγωγής, στην παραγωγή τυριού το 10,5% της συνολικής εγχώριας παραγωγής και στην παραγωγή βουτύρου αντίστοιχα το 16,1%). Στο ίδιο κεφάλαιο σημειώνεται ότι η Αιτωλ/νία **καταλαμβάνει την πρώτη θέση στην εγχώρια βιολογική κτηνοτροφία** (700 κτηνοτρόφοι απασχολούμενοι στον τομέα και 130.000 αιγοπρόβατα και 2.000 βοοειδή έχουν πιστοποιηθεί).

Η εξαιρετική βιοποικιλότητα και η τοπογραφία της περιοχής αποτελούν συγκριτικά πλεονεκτήματα που προσδίδουν στα κτηνοτροφικά προϊόντα την εξαιρετική τους ποιότητα.

Ωστόσο, σημαντικό ζήτημα αποτελεί **η σχετικά κακή κατάσταση των βοσκοτόπων που υπερβόσκονται** και υποβαθμίζονται συνεχώς (κυρίως λόγω της έλλειψης συστήματος βόσκησης που θα επέτρεπε τον σχεδιασμό της βοσκοφόρτωσης για να υπάρχει ισορροπία απαιτήσεων ζώων και βοσκήσιμης γης). Σημειώνεται ακόμη ότι **δεν έχει οργανωθεί και δεν λειτουργεί ούτε ένα κτηνοτροφικό πάρκο στην περιφέρεια** μέχρι σήμερα.

Σ’ αυτά τα πλαίσια έχει προταθεί και προωθείται εκτατικό φυσικό κτηνοτροφικό πάρκο στα ημιορεινά του Δ. Ήλιδας στο ΔΔ Πηνείας καθώς και συσκευαστήριο – δημοπραστήριο γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων (σε έκταση που έχει απαλλοτριωθεί 300 στρεμ.). Μεγαλύτερες εκτάσεις για φυσικά κτηνοτροφικά πάρκα απαιτούνται στην Αιτωλ/νία.

Τα κυριότερα προβλήματα στην κτηνοτροφία για την ΠΔΕ, μεταξύ άλλων είναι:

- Η διαδικασία των επιδοτήσεων αποτέλεσε κίνητρο αύξησης του αριθμού των ζώων, όχι όμως με ανάλογη αύξηση της παραγωγής κτηνοτροφικών προϊόντων, αφού η επιδότηση δεν είχε κίνητρα βασισμένα στην παραγωγή ή την παραγωγικότητα της επιχείρησης, αλλά με βάση τον αριθμό των ζώων.
- Οι βοσκότοποι, ιδιωτικοί και δημοτικοί, δεν είναι επαρκείς. Το πρόβλημα γίνεται εντονότερο σε περιόδους ξηρασίας, οπότε η βοσκοϊκανότητα αυτών μειώνεται ακόμα περισσότερο.
- Σημαντικό πρόβλημα αποτελεί η κακή κατάσταση των βοσκοτόπων που υπερβόσκονται και συνεχώς υποβαθμίζονται. Οι ιδιότυπες συνθήκες που επικρατούν στο κύκλωμα της διάθεσης και προμήθειας ζωοτροφών – γάλακτος - κρέατος μεταξύ παραγωγών και εμπόρων, όπου οι πρώτοι βρίσκονται σε εξαρτώμενη σχέση από τους δεύτερους, χωρίς να υπάρχει δυνατότητα διαμόρφωσης κόστους παραγωγής και τιμών εμπορίας αναλόγων με την ποιότητα των παραγόμενων κτηνοτροφικών προϊόντων.

Για την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας στην περιοχή της ΠΔΕ και την αντιμετώπιση των προβλημάτων που προαναφέρθηκαν, είναι απαραίτητη η διαμόρφωση ενός γενικότερου πλαισίου δράσης με μακροπρόθεσμη προοπτική που θα στοχεύει:

στον εκσυγχρονισμό των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων, στη βελτίωση της στάθμης του ζωικού πληθυσμού, στην προώθηση της κτηνοτροφικής έρευνας, στην εξασφάλιση καλύτερων όρων εμπορίας των κτηνοτροφικών προϊόντων, στη λήψη μέτρων υγιεινής του ζωικού κεφαλαίου, στην εξασφάλιση επαρκών και φθηνών ζωοτροφών και στην κατασκευή αποθηκευτικών χώρων.

Με βάση νεότερα στοιχεία (που καταγράφηκαν στο κεφ. Α.1.1.α.6-1.3.3: αλιεία – ιχθυοκαλλιέργειες) στην ΠΔΕ και ειδικότερα στην Αιτωλ/νία η ιχθυοκαλλιέργεια είναι **ο δυναμικότερος κλάδος στην πρωτογενή παραγωγή της περιοχής** και κατατάσσεται στις κορυφαίες θέσεις σε αξία εξαγωγών αγροτικών προϊόντων. Στην πραγματικότητα τα προϊόντα της εντατικής ιχθυοκαλλιέργειας αποτελούν το δεύτερο εξαγωγικό προϊόν

της χώρας. Συγχρόνως, η ιχθυοκαλλιέργεια είναι ο τομέας που συμβάλλει θετικά, σε εθνικό επίπεδο, στον τομέα της έρευνας στην παραγωγή νέων ή βελτίωση υπαρχόντων προϊόντων².

Είναι χαρακτηριστικό ότι η δραστηριότητα σε επίπεδο παραγωγής των ιχθυοκαλλιεργητικών εταιρειών (περιλαμβανομένης και αυτής των Εχινάδων) καλύπτει το 25% των εκφορτώσεων της εγχώριας παραγωγής, δηλαδή πάνω από το 12,5% της Ευρωπαϊκής παραγωγής τσιπούρας και λαυρακίου εντατικής ιχθυοκαλλιέργειας, που καλύπτουν μεγάλο μέρος της ζήτησης σε πολλές χώρες του εξωτερικού, λόγω της υψηλής ποιότητας και διατροφικής τους αξίας. Μεγάλες εταιρείες του κλάδου αναπτύσσουν δραστηριότητα στην Ασία, τη Β.Ευρώπη, την Ισπανία κ.α., ενδεικτικό της δυναμικής, των προοπτικών και της σημασίας του κλάδου.

Το Ειδικό Πλαίσιο ΧΣΑΑ για τις υδατοκαλλιέργειες καθορίζει δύο περιοχές ανάπτυξης υδατοκαλλιεργειών (ΠΑΥ) στην Αιτωλ/νία:

- ΠΑΥ Δυτικών Ακτών Αιτωλ/νίας – Σύμπλεγμα Εχινάδων Νήσων (Α3) με κύρια υδατοκαλλιεργητική δραστηριότητα την ιχθυοκαλλιέργεια, η οποία ανήκει στην κατηγορία (Α) των ιδιαίτερα αναπτυγμένων περιοχών με σημαντική συγκέντρωση μονάδων, που χρήζουν παρεμβάσεων, βελτίωσης, εκσυγχρονισμού των μονάδων και των υποδομών, προστασίας και αναβάθμισης του περιβάλλοντος. Σημειώνεται ότι οι περιοχές (Α) χαρακτηρίζονται από ιδιαίτερα ευνοϊκές συνθήκες του θαλάσσιου περιβάλλοντος για την ανάπτυξη υδατοκαλλιέργειας, την ικανοποιητική σύνδεσή τους με αστικά ή άλλα κέντρα κατανάλωσης των παραγομένων προϊόντων καθώς και από τις θετικές συνθήκες ανάπτυξης της δραστηριότητας. Σημειώνεται ακόμη ότι στην περιοχή δεν έχει εκπονηθεί / θεσμοθετηθεί ΠΟΑΥ (αν και το ΠΠΧΣΑΑ της ΠΔΕ αναφέρει την ανάγκη εκπόνησης μελέτης για την χωροθέτηση ΠΟΑΠΔ υδατοκαλλιεργειών κατά προτεραιότητα στην Αιτωλ/νία). Η εγκατάσταση νέων μονάδων (όσων δεν προέρχονται από συγχώνευση ή διάσπαση υφισταμένων) και η επέκταση των υφισταμένων πέραν των 20 στρεμ. επιτρέπεται μετά από έλεγχο της ποιότητας των νερών και περιβαλλοντικών συνθηκών, που θα πραγματοποιηθεί κατά την διαδικασία θεσμοθέτησης ΠΟΑΥ.
- ΠΑΥ Αμβρακικού κόλπου Αιτωλ/νίας (Δ1) με κύρια υδατοκαλλιεργητική δραστηριότητα την ιχθυοκαλλιέργεια, οστρακοκαλλιέργεια και τους λοιπούς υδρόβιους οργανισμούς, η οποία ανήκει στην κατηγορία (Δ) περιοχών με ιδιαίτερη ευαισθησία, ως προς το φυσικό περιβάλλον, γιατί ανήκει σε περιοχή ιδιαίτερης οικολογικής σημασίας. Στην περιοχή αυτή δεν αποκλείεται η ίδρυση και λειτουργία μονάδων υδατοκαλλιέργειας με ειδικούς όρους και δεσμεύσεις ως προς τον τρόπο διαχείρισής τους, ενώ επιτρέπεται ο εκσυγχρονισμός των υφισταμένων μονάδων. Δεν αποκλείεται ακόμη η εγκατάσταση νέων μονάδων και η επέκταση των υφισταμένων, με την προϋπόθεση κατά την περιβαλλοντική αδειοδότησή τους να καθορίζονται ειδικοί όροι και δεσμεύσεις ως προς τον τρόπο διαχείρισης αυτών.

Η δραστηριότητα της αλιείας και υδατοκαλλιέργειας στην ΠΔΕ συγκεντρώνεται στην πλειοψηφία της στο Δ. Ι.Π. Μεσολογίου, στις ακτές Δ. Ξηρομέρου και Δ. Ακταίου / Βόνιτσας στην ΠΕ Αιτωλ/νίας, στους Δ. Ανδραβίδας – Κυλλήνης στην ΠΕ Ηλείας και Δυτικής Αχαΐας στην ΠΕ Αχαΐας.

Η μεγάλη υστέρηση στην έρευνα και στην εισαγωγή νέων μεθόδων για την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων του πρωτογενή τομέα μέσα από την καθετοποίηση της παραγωγής τους, συνεχίστηκε στην περιφέρεια και την τελευταία 10ετία, περίπου στον ίδιο βαθμό με το επίπεδο σχετικής στασιμότητας των προηγούμενων 10ετιών. Στην ΠΔΕ η μεταποίηση των παραγόμενων αγροτικών προϊόντων έχει σημαντικά περιθώρια ανάπτυξης σε όρους μεγέθυνσης της μεταπαραγωγικής προστιθέμενης αξίας. Διαχρονικά, οι επιχειρήσεις αυτές, αν και συμβάλλουν σημαντικά στην απασχόληση στις αγροτικές περιοχές, στη διατήρηση παραδοσιακών προϊόντων και στην ποικιλία της διατροφής και σε προστιθέμενη αξία (αν και στη συντριπτική τους πλειοψηφία υστερούν σε τεχνολογικό επίπεδο και επίπεδο κατάρτισης στελεχών), χρειάζονται συστηματική στήριξη για θέματα υιοθέτησης και ανάπτυξης καινοτομιών, εκσυγχρονισμού, βελτίωσης της ποιότητας, της υγιεινής και ασφάλειας των προϊόντων τους. Οι επιχειρήσεις μεταποίησης αγροτικών προϊόντων της ΠΔΕ παίζουν βασικό ρόλο στην αναπτυξιακή πορεία της Περιφέρειας έχοντας μεγάλα περιθώρια ανάπτυξης και αφορούν κυρίως στους παρακάτω υποκλάδους: σφαγεία, μονάδες επεξεργασίας κρέατος, τυροκομεία, ελαιολαδοποιήρια – τυποποιητήρια ελαιόλαδου, συσκευαστήρια, επεξεργασία αλιευμάτων, ψυκτικές αποθήκες, μονάδες παραγωγής ζωοτροφών. Οι σημαντικότερες από αυτές ακόμη και σε εθνικό επίπεδο είναι τα τυροκομεία (κυρίως στην περιοχή Δ. Αμφιλοχίας), τα ελαιολαδοποιήρια – τυποποιητήρια ελαιόλαδου, επεξεργασία αλιευμάτων (Αιτωλ/νία, Αχαΐα), μονάδες παραγωγής ζωοτροφών (Αιτωλ/νία, Ηλεία).

β. Δευτερογενής τομέας

Την τελευταία 15ετία επιχειρούνται προσπάθειες, όχι τόσο συντονισμένες, αναδιάρθρωσης της βιομηχανικής βάσης της Περιφέρειας (μετά την περίοδο αποβιομηχάνισης της 10ετίας του '80 και των αρχών της 10ετίας του '90 και την συνέχιση της πτωτικής της πορείας τα επόμενα χρόνια). Έγιναν προσπάθειες να μετατοπιστούν οι δραστηριότητες του δευτερογενή από τους φθίνοντες και παρηκμασμένους παραδοσιακούς

² Στις Εχινάδες απέναντι από τις δυτικές ακτές της Αιτωλ/νίας αναπτύσσεται η μοναδική μονάδα εκτροφής τόνου στη χώρα καθώς και μονάδες εκτροφής γλώσσας και αχινού.

κλάδους (οι οποίοι αντιπροσωπεύονταν από μεγάλες κυρίως βιομηχανικές μονάδες), προς την κατεύθυνση πιο σύγχρονων ανταγωνιστικών και βιώσιμων δραστηριοτήτων έστω και σαφώς μικρότερης κλίμακας.

Ιδιαίτερα ο μεταποιητικός τομέας της περιφέρειας, ο οποίος συμβάλλει σημαντικά στην απασχόληση στις αγροτικές περιοχές, αλλά και σε προστιθέμενη αξία στην ΠΔΕ εξαρτάται άμεσα και καθοριστικά από την αντίστοιχη ανάπτυξη και αναδιάρθρωση του πρωτογενή τομέα και της παραγωγής του. Οι κυριότερες μεταποιητικές μονάδες αφορούν στους κλάδους: τρόφιμα, μεταλλικά και μη μεταλλικά ορυκτά προϊόντα, κατασκευή ειδών ένδυσης, επίπλων, προϊόντων από ξύλο και κατασκευή μηχανημάτων.

Όπως ήδη έχει αναφερθεί στο Κεφ. Α.1.1.α.6-1.5 δεν λείπουν ορισμένα χωροταξικά και άλλα πλεονεκτήματα, τα οποία μπορεί να στηρίξουν την ανάπτυξη της περιφέρειας, εάν αξιοποιηθούν κατάλληλα όπως:

- i) η σημαντική παραγωγή του πρωτογενή, που παρουσιάζει δυνατότητες στήριξης μεταποιητικών δραστηριοτήτων (ιδιαίτερα η παραγωγή πιστοποιημένων προϊόντων ΠΟΠ, ΠΓΕ, ΟΠΑΠ) και η συντονισμένη ανάπτυξη της τυποποίησης και συσκευασίας προϊόντων για εξαγωγή, η οποία ακόμη υστερεί σημαντικά αλλά έχει δυνατότητες και προοπτικές ανάπτυξης.
- ii) η προνομιακή γεωγραφική θέση της ΠΔΕ, η οποία, πολύ περισσότερο μελλοντικά, μπορεί να προσφέρει αναπτυξιακές δυνατότητες με την εξασφάλιση άμεσης πρόσβασης στις αγορές του εσωτερικού και του εξωτερικού (νέο λιμάνι Πατρών, ΠΑΘΕ, Δυτικός άξονας, σιδηροδρομική σύνδεση, διαγώνιος κ.α.)
- iii) η δυνατότητα προσέλκυσης καινοτόμων επενδυτικών δραστηριοτήτων που να ανταποκρίνονται στις σύγχρονες απαιτήσεις, λόγω των σημαντικών υποδομών σε ΑΕΙ, ΤΕΙ, ερευνητικά ινστιτούτα και του Επιστημονικού Πάρκου Πατρών με αξιόλογο επιστημονικό και ερευνητικό δυναμικό.

Σχετικά πρόσφατο παράδειγμα της πλεονεκτικής θέσης της ΠΔΕ και της έδρας της (Πάτρα) αποτελεί το γεγονός ότι μετά την κατασκευή και λειτουργία της “μεγάλης περιμετρικής” της πόλης της Πάτρας και την κατασκευή και λειτουργία της ζεύξης αυξήθηκε σημαντικά η ζήτηση για εγκατάσταση στη ΒΙΠΕ Πατρών. Μέχρι τότε υπήρχαν πολλά “οικόπεδα” – εκτάσεις της ΒΙΠΕ που ήταν αχρησιμοποίητες, ενώ τώρα υπάρχει σχεδόν πληρότητα με τα “άδεια” οικόπεδα να είναι ελάχιστα. Αυτό οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στην ασύγκριτα ευκολότερη και πιο γρήγορη προσπέλαση στην περιοχή λόγω της λειτουργίας των έργων που αναφέρθηκαν, όπως υποστηρίζεται από στελέχη της ΒΙΠΕ και του Εμποροβιομηχανικού Επιμελητηρίου Αχαΐας. Οι ίδιοι θεωρούν ότι μετά την ολοκλήρωση της Ολυμπίας Οδού η ζήτηση αυτή θα αυξηθεί περισσότερο και γι’ αυτό ζητούν επέκταση της ΒΙΠΕ κατά 1000 – 2000 στρέμματα. Επιπλέον, η μελέτη του Ρυθμιστικού Σχεδίου της ευρύτερης περιοχής Πατρών δίνει συγκεκριμένη κατεύθυνση για διπλασιασμό της έκτασης της ΒΙΠΕ στα πλαίσια του στόχου του ΡΣΠ αλλά και του ΕΠΧΣΑΑ για την βιομηχανία, για ενίσχυση και αύξηση των οργανωμένων – σχεδιασμένων χώρων του δευτερογενή τομέα, σε σχέση με τις διάσπαρτες στο χώρο δραστηριότητες του τομέα. Περαιτέρω δυνατότητες και προοπτικές μπορούν να ανοιχθούν για τον δευτερογενή (που εξακολουθεί να είναι σε ύφεση, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια της οικονομικής κρίσης), μετά την ολοκλήρωση και λειτουργία του νέου εμπορευματικού λιμανιού της Πάτρας, το οποίο ενώ έχει σχεδιαστεί δεν έχει ξεκινήσει να κατασκευάζεται αν και ο προϋπολογισμός των έργων δεν ξεπερνούν τα 100 εκ. €. Σημειώνεται, ότι ο σχεδιασμός του Υπ. Εμπορικής Ναυτιλίας είναι το λιμάνι της Πάτρας (εκτός από το Πλατυγιάλι Αστακού που ήδη λειτουργεί ως ελεύθερη ζώνη εμπορίου / βιομηχανίας) να χαρακτηριστεί ως ελεύθερη ζώνη, όπως και ο συνολικός σχεδιασμός είναι όλα τα λιμάνια της Δυτικής Ελλάδας να λειτουργούν κάτω από ενιαία διοίκηση (διοικητικό συμβούλιο) με έδρα την Πάτρα (ζητήματα που στο βαθμό που θα ολοκληρωθούν μπορεί, κάτω από προϋποθέσεις, να δράσουν θετικά και για την εμπορευματική κίνηση και την επανεκκίνηση της προσπάθειας ανάκαμψης του δευτερογενή τομέα στην περιοχή).

Υπενθυμίζεται ακόμη ότι για την ΠΔΕ το ποσοστό επιδότησης από το ΕΣΠΑ είναι 60% για τις πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις και 50% για τις μεσαίες επιχειρήσεις³.

Σε ό,τι αφορά τις δυναμικές ζώνες της περιφέρειας σε σχέση με τον δευτερογενή τομέα σημειώνεται ότι είναι σαφώς πιο περιορισμένες σε έκταση και ένταση από τις αντίστοιχες του πρωτογενή και τριτογενή. Ουσιαστικά, όπως αναλύεται και στο ΕΠΧΣΑΑ, ο κύριος πόλος βιομηχανικής συγκέντρωσης της περιφέρειας είναι η ευρύτερη περιοχή της Πάτρας και προσφέρεται ως “περιοχή εντατικοποίησης”, έχοντας την προοπτική, κάτω από προϋποθέσεις, να χαρακτηριστεί ως δυναμική ζώνη. Παρουσιάζει τις σημαντικότερες συγκεντρώσεις εγκαταστάσεων του δευτερογενή τομέα. Στην ευρύτερη αυτή περιοχή λειτουργούν οι δύο ενεργές θεσμοθετημένες οργανωμένες περιοχές του δευτερογενή τομέα στην ΠΔΕ, η ΒΙΠΕ και το Βιοτεχνικό Πάρκο Πατρών.

Στο Ειδικό Πλαίσιο για την βιομηχανία τονίζεται επίσης η μεγάλη σημασία και προσδοκία ουσιαστικής ενεργοποίησης της ΝΑΒΙΠΕ Αστακού / λιμανιού Πλατυγιάλιου με προοπτική να γίνει “περιοχή εντατικοποίησης”, ως δεύτερου σημαντικού πόλου για την βιομηχανία της ΠΔΕ, ενώ η περιοχή από την Πάτρα ως το Αίγιο (βόρειο τμήμα της ΠΕ Αχαΐας) χαρακτηρίζεται ως “ευρεία περιοχή στήριξης της Πάτρας”

³ Επιπλέον, όλη η εδαφική έκταση της ΠΔΕ βρίσκεται στην ζώνη Γ’ κινήτρων του αναπτυξιακού νόμου 3908/3011, με τα ποσοστά ενίσχυσης των επιχειρήσεων να κυμαίνονται από 40-50% (40% για τις μεγάλες επιχειρήσεις, 45% για τις μεσαίες και 50% για τις μικρές και πολύ μικρές) και να αφορούν και στις επιχειρήσεις του δευτερογενή.

σε σχέση με την βιομηχανία. Οι ευρύτερες περιοχές του Αγρινίου και του Πύργου – Αμαλιάδας χαρακτηρίζονται ως “περιοχές επέκτασης” στις οποίες μπορούν να διαμορφωθούν δυνατότητες εκκίνησης διαδικασιών ανάπτυξης της βιομηχανίας.

Τα νεώτερα υπάρχοντα στοιχεία συνηγορούν σε μεγάλο βαθμό σ’ αυτή την αξιολόγηση, όπως και στις εκτιμήσεις της Γ΄ φάσης της μελέτης του ΠΠΧΣΑΑ της ΠΔΕ που χαρακτηρίζει ως κύριο πόλο συγκέντρωσης του δευτερογενή της περιφέρειας, την ευρύτερη περιοχή Πατρών με δευτερεύον μικρότερο κέντρο στην Αχαΐα το Αίγιο και τη βιομηχανική δραστηριότητα στις άλλες δύο ΠΕ να αξιολογείται ως πολύ μικρότερης κλίμακας από την Αχαΐα και να συγκεντρώνεται στις ευρύτερες περιοχές των αστικών κέντρων Αγρινίου, Πύργου–Αμαλιάδας και τριτευόντως στις περιοχές Ναυπάκτου–Μεσολογγίου και Βαρθολομιού–Ζαχάρως.

Σημειώνεται ακόμη ότι οι σημαντικότεροι λόγοι (πέρα από την πρόσφατη οικονομική κρίση) που ουσιαστικά δεν έχει ενεργοποιηθεί ακόμη η βιομηχανική ζώνη στο Πλατυγιάλι (παρά το ότι έχει εγκεκριμένο πολεοδομικό σχέδιο και χαραγμένους, όχι υλοποιημένους, τους δρόμους και τα βιομηχανικά οικόπεδα) είναι η μη ολοκλήρωση ακόμη της νέας οδικής σύνδεσης με την Ιόνια Οδό καθώς και οι μεγάλες καθυστερήσεις; ολοκλήρωσης της τελευταίας.

Όπως επισημάνθηκε στο Κεφ. Α.1.1.α.6-1.4, η ανάκαμψη του δευτερογενή τομέα της περιφέρειας και ιδιαίτερα της μεταποίησης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις προσπάθειες για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας του πρωτογενή τομέα, που έχουν ενταθεί τα τελευταία χρόνια της οικονομικής κρίσης με πρωτοβουλίες της ίδιας της ΠΔΕ. Δεν είναι τυχαίο, ότι από τους σημαντικότερους κλάδους της μεταποίησης στην περιφέρεια, απ’ αυτούς με εξειδίκευση σε εθνικό επίπεδο, διαπιστώνεται, με νεότερα στοιχεία αλλά και μ’ αυτά της μελέτης του ΠΠΧΣΑΑ, ότι είναι ο κλάδος μεταποίησης των τροφίμων, γεωργικών και κτηνοτροφικών.

Ακολουθούν ως δυναμικοί κλάδοι της μεταποίησης στην ΠΔΕ με εξειδίκευση σε εθνικό επίπεδο το ξύλο (Αχαΐα, Αιτωλ/νία, Ηλεία), τα μη μεταλλικά ορυκτά (Ηλεία, Αχαΐα), τα μεταλλικά προϊόντα (Αχαΐα, Αιτωλ/νία), τα έπιπλα (Αχαΐα, Αιτωλ/νία) και τα είδη ένδυσης (Αχαΐα, Αιτωλ/νία).

Έχει τονιστεί και στην ανάλυση των νεώτερων στοιχείων της υπάρχουσας κατάστασης της μεταποιητικής δραστηριότητας στην συγκεκριμένη Περιφέρεια, ότι κυριαρχεί σε μεγάλο βαθμό η διάσπαρτη, άναρχη χωροθέτηση των εγκαταστάσεων του δευτερογενή, όχι μόνο στις εκτός σχεδίου περιοχές αλλά και μέσα στα σχέδια πόλεως και τα όρια οικισμών. Η αντιστροφή αυτού του μοντέλου είναι κυρίαρχη κατεύθυνση του ΕΠΧΣΑΑ για την βιομηχανία, διότι η συνέχιση και διεύρυνση αυτής της άναρχης χωρικής διάταξης έχει πολλαπλασιαστικές αρνητικές επιπτώσεις στην ανταγωνιστικότητα, στον εκσυγχρονισμό των υποδομών, στον αποτελεσματικό έλεγχο της λειτουργίας των εγκαταστάσεων και των πιθανών αρνητικών επιπτώσεων τους σε γειτονικές δραστηριότητες και στο περιβάλλον και τέλος στην άμβλυνση των συγκρούσεων γης και στις οχλήσεις στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον.

Εκτός από την ΒΙΠΕ Πατρών και την απαραίτητη επέκτασή της και την ΝΑΒΙΠΕ Πλατυγιάλιου Αστακού, οι ανάγκες για οργανωμένους χώρους του δευτερογενή τομέα μπορούν να καλυφθούν με τη σχεδιασμένη χωροθέτηση Επιχειρηματικών Πάρκων (πρώην ΒΙΟΠΑ – ή ΒΙΠΑ) κατά σειρά προτεραιότητας στις ακόλουθες πόλεις της περιφέρειας, σε κατάλληλες θέσεις που θα υποδεικνύονται τεκμηριωμένα από τα ΓΠΣ και ΣΧΟΟΑΠ, των οποίων η έγκριση και ενεργοποίηση, επαναλαμβάνεται και τονίζεται, ότι καθυστερεί απελπιστικά και ανησυχητικά.

- Ένας χώρος στο Αγρίνιο με γενικότερη εξυγίανση τροποποίηση του σχεδίου του (ήδη θεσμοθετημένο) (προτείνεται ΒΙΟΠΑ από την αναθεώρηση του ΓΠΣ Αγρινίου – δεν έχει υπογραφεί ακόμη η σχετική εγκριτική απόφαση του ΓΠΣ από τον ΓΓ της Αποκεντρωμένης Διοίκησης)
- ένας χώρος στην περιοχή Αιγίου και ένας χώρος μεταξύ Πύργου – Αμαλιάδος (στο μέσον περίπου της απόστασης σε εγγύτητα με την Ολυμπία Οδό και κατάργηση των δύο θεσμοθετημένων χώρων ΒΙΟΠΑ από τα ΓΠΣ της 10ετίας του ’80 που είναι σχεδόν ανενεργά, στις δύο πόλεις)
- ένας χώρος σε συσχέτιση με την Ολυμπία Οδό στο βόρειο τμήμα της ΠΕ Ηλείας
- ένας χώρος στο Μεσολόγγι, ένας στη Ναύπακτο και πιθανόν ένας ακόμη στην ευρύτερη περιοχή Αμφιλοχίας

Στις ορεινές/μειονεκτικές περιοχές της περιφέρειας το ΕΠΧΣΑΑ για την βιομηχανία δίνει τη σωστή κατεύθυνση να επιδιωχθεί η διατήρηση ενός ιστού μονάδων (ιδιαίτερα αυτών που αξιοποιούν τοπικούς πόρους) στο πλαίσιο μιας πολιτικής πολυαπασχόλησης και υποστήριξης των προσπάθειών καθετοποίησης / μεταποίησης τοπικών προϊόντων, σ’ ένα πιο ευέλικτο σύστημα χωρικών ρυθμίσεων και κινήτρων για τις μονάδες, με τρόπους και μέσα, ωστόσο, που θα εξασφαλίζουν την αποφυγή αλλοίωσης του τοπίου, καθώς και αποφυγή συγκρούσεων με άλλες χρήσεις (όπως ο τουρισμός) και επιβαρύνσεων του φυσικού και ιστορικού περιβάλλοντος των περιοχών.

Στα κίνητρα που μπορούν να εξετασθούν είναι το υψηλότερο ποσοστό επιδότησης από το καθοριζόμενο από το ΕΣΠΑ (2007-2013), ιδίως στα ορεινά αγροτικά κέντρα, κίνητρα για αξιοποίηση παραδοσιακών κτισμάτων για την λειτουργία βιοτεχνικών μονάδων, φοροαπαλλαγές κ.α. Ιδιαίτερη έμφαση και προτεραιότητα προς αυτή την κατεύθυνση είναι απαραίτητο να δοθεί στις ορεινές περιοχές που επλήγησαν από τις πυρκαγιές του 2007 αλλά και σε ορισμένες περιοχές που παρουσιάζουν δείγματα αντίστασης σε μια φθίνουσα πορεία (περιοχή Καλαβρύτων, ορεινής Ναυπακτίας κ.α.).

γ. Τριτογενής τομέας

Η περιφέρεια διαθέτει σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα (ιεραρχικά μετά τις περιφέρειες που αποτελούν τις ευρύτερες περιοχές των μητροπολιτικών κέντρων Αθήνας και Θεσ/νίκης) στον τομέα της έρευνας και καινοτομίας όπως:

- Το Πανεπιστήμιο Πατρών, το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο και το νεοϊδρυθέν Πανεπιστήμιο στο Αγρίνιο
- Δύο ανώτατα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα: Πατρών και Μεσολογγίου
- Το Επιστημονικό Πάρκο Πατρών (ΕΠΠ) που στεγάζει έναν αριθμό από νέες και δυναμικές επιχειρήσεις και έχει ως στόχο τη δημιουργία μιας σύγχρονης Καινοτομικής Επιχειρηματικής Περιοχής στην περιφέρεια, που θα αποτελέσει εργαλείο ανάπτυξης και προσανατολισμού της προς ένα καινοτομικό – παραγωγικό περιβάλλον
- Το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών που εδρεύει στην περιοχή με κατεύθυνση την προώθηση της επιστημονικής έρευνας και τη σύνδεσής της με τις ανάγκες της οικονομίας και κοινωνίας

Η αξιοποίηση των συγκριτικών αυτών πλεονεκτημάτων μπορεί να γίνει ο κύριος παράγοντας για την ανάπτυξη τοπικών επιχειρήσεων και για την προσέλκυση αξιόλογου αριθμού νέων επιχειρήσεων στην περιφέρεια. Ωστόσο προς αυτή την κατεύθυνση απαιτούνται συστηματικότερες προσπάθειες τα επόμενα χρόνια, ώστε η συμβολή της παραπάνω υποδομής να είναι ιδιαίτερη αισθητή και να μην θεωρηθεί ή αποδειχθεί ότι έχει υπερεκτιμηθεί.

Τα μέχρι σήμερα στοιχεία δεν έχουν δείξει σημαντικά αποτελέσματα στην **αξιοποίηση των αποτελεσμάτων** των υπαρχόντων υποδομών έρευνας και τεχνολογίας και κυρίως **το έλλειμμα είναι ορατό στη στενότερη διασύνδεσή τους με τις επιχειρήσεις της περιοχής και στην αντίστοιχη διάχυση καινοτομικών προσπαθειών στις επιχειρήσεις και στις παραγωγικές δραστηριότητες**. Στις κύριες ερμηνείες για την έλλειψη σημαντικών αποτελεσμάτων αποτελεί βασικό παράγοντα και μεταβλητή η γενικότερη ύφεση που χαρακτηρίζει την ελληνική οικονομία και ιδίως τα τελευταία χρόνια της έντονης κρίσης που έχουν δραστικά περιορισθεί οι δαπάνες συμπεριλαμβανομένων αυτών που αφορούν την έρευνα και την τεχνολογία.

Ίσως το σημαντικότερο συγκριτικό πλεονέκτημα της ΠΔΕ είναι ο πλούτος της σε διεθνούς και εθνικής σημασίας φυσικούς και πολιτιστικούς – αρχαιολογικούς πόρους, τους περισσότερους από τους οποίους **δεν έχει αξιοποιήσει ως ελκυστικούς προορισμούς ήπιων, εναλλακτικών μορφών τουρισμού** (οικολογικός, ιαματικός, συνεδριακός, θρησκευτικός, αλιευτικός κ.α.). Η υψηλή ποιότητα και σημασία των πόρων αποτελεί συγκριτικό πλεονέκτημα για την ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή.

Από την αξιολόγηση των πόρων διαπιστώθηκαν προοπτικές και δυνατότητες ανάπτυξης περιηγητικού, πολιτιστικού και θαλάσσιου τουρισμού στον παράκτιο χώρο και ήπιων μορφών εναλλακτικού τουρισμού στην ορεινή και παραλίμνια ενδοχώρα. Η βαθμιαία διάχυση τουριστικών ροών στην ενδοχώρα θα εκτονώσει σχετικά την παράκτια ζώνη. Ο συνδυασμός ήπιων μορφών τουρισμού και άλλων συμπληρωματικών παραγωγικών δραστηριοτήτων έχει τη δυνατότητα να τονώσει τις φθίνουσες ορεινές περιοχές και να συμβάλλει στη συγκράτηση των κατοίκων με τη δημιουργία νέων ευκαιριών απασχόλησης, αμβλύνοντας τις ενδοπεριφερειακές ανισότητες. Ωστόσο, σε ό,τι αφορά την απαιτούμενη στήριξη ειδικών μορφών τουρισμού διαπιστώνεται ότι η ειδική τουριστική υποδομή που υπάρχει μέχρι σήμερα είναι ελλιπής.

Η Ξενοδοχειακή υποδομή της ΠΔΕ στην δεκαετία που μεσολάβησε (2002-2011) σημείωσε αύξηση 27% περίπου, σε σύγκριση με 21,8% του συνόλου της χώρας και αυτό οφείλεται κυρίως στους Ολυμπιακούς Αγώνες 2004 και την ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής Αρχ. Ολυμπίας και της Ηλείας γενικότερα. Τα ποσοστά αύξησης κλινών την περίοδο 2002 - 2011 κατά ΠΕ είναι στην Αιτωλοακαρνανία 10%, στην Αχαΐα 15% και στην Ηλεία 50%.

Ως προς τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της ξενοδοχειακής υποδομής, η Ηλεία υπερέχει σε κλίνες υπερπολυτελείας και πολυτελείας, η Αχαΐα διαθέτει μικρό ποσοστό κλινών πολυτελείας και μεγαλύτερο μέσης στάθμης, ενώ στην Αιτωλοακαρνανία το ξενοδοχειακό δυναμικό περιορίζεται σε μέσης - χαμηλής στάθμης.

Στην Ηλεία το 38% των κλινών είναι 5 αστέρων, 18% 4 αστέρων και 39% κλίνες 3 και 2 αστέρων. Παρόλο που η προαναγγελθείσα Π.Ο.Τ.Α. (Περιοχή Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης) Αιτωλοακαρνανίας δεν προχώρησε, πραγματοποιήθηκε η ανάπτυξη ολοκληρωμένου τουριστικού θερέτρου στην περιοχή πρώην

ιδιοκτησίας ΕΟΤ των Λουτρών Κυλλήνης, με μακροχρόνια παραχώρηση χρήσης σε ελληνική ιδιωτική ξενοδοχειακή εταιρεία. Το ολοκληρωμένο τουριστικό θέρετρο (Olympia Riviera Resort) διαθέτει 4 ξενοδοχειακές μονάδες, σουίτες και βίλες 3.106 κλινών, κέντρο θαλασσοθεραπείας, συνεδριακό κέντρο, παιδούπολη, ιππικό όμιλο κ.α.

Τουριστική κίνηση

Η τουριστική κίνηση προς την χώρα μας, με βάση τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. για τον αριθμό των αφίξεων και διανυκτερεύσεων, διαπιστώνεται ότι μετά την κάμψη των ετών 2001-2003 ακολούθησε ανοδική πορεία από το 2004 μέχρι το 2007. Αυτό οφείλεται κυρίως στην έλξη λόγω των Ολυμπιακών Αγώνων 2004 αλλά και στην γενικευμένη αναβάθμιση των τεχνικών, συγκοινωνιακών, ξενοδοχειακών και γενικά τουριστικών υποδομών. Από το 2007 εμφανίζονται σημάδια στασιμότητας και κατά την περίοδο 2008-2010 πτώση (περίοδος οικονομικής ύφεσης), με ενδείξεις μικρής ανάκαμψης το 2011. Η εποχικότητα των τουριστικών αφίξεων στην Ελλάδα συνεχίζεται από το 1995 ως το 2010-2011 κατά τους μήνες Μάιο-Νοέμβριο, με αιχμή τον Ιούλιο και Αύγουστο.

Από τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. (επεξεργασία DATA RC) για την περίοδο 2004-2008 συμπεραίνεται ότι:

α. Οι διανυκτερεύσεις σε ξενοδοχειακά καταλύματα στην ΠΔΕ το 2009 δεν ξεπερνούν το 2,66% του συνόλου της χώρας, με πλειονότητα ημεδαπούς, ενώ η πληρότητα πλησιάζει το 75% της μέσης πληρότητας της χώρας.

β. Στην Αιτωλοακαρνανία σε μεγάλο ποσοστό και στην Αχαΐα λιγότερο, στις διανυκτερεύσεις επικρατούν οι ημεδαποί έναντι των αλλοδαπών, ενώ στην Ηλεία η αναλογία αντιστρέφεται. Η πληρότητα στην Αιτωλοακαρνανία είναι πολύ χαμηλή, στην Αχαΐα λιγότερο, ενώ **στην Ηλεία πλησιάζει αρκετά την πληρότητα του συνόλου της χώρας.**

γ. Στην χρονική περίοδο 2004-2008 οι διανυκτερεύσεις στην Αιτωλοακαρνανία σημείωσαν μεγάλη μείωση, ιδιαίτερα των αλλοδαπών. Στην Αχαΐα σημείωσαν αύξηση, ιδιαίτερα των αλλοδαπών και **στην Ηλεία ακόμη μεγαλύτερη αύξηση, διπλάσια αυτής του συνόλου της χώρας και για τους αλλοδαπούς υπερδιπλάσια.**

Όπως και για τις διανυκτερεύσεις, διαπιστώνεται ότι στις αφίξεις αλλοδαπών μετά την ανοδική πορεία από το 2004 μέχρι το 2007 εμφανίζονται σημάδια στασιμότητας που ακολουθούνται από πτώση κατά την περίοδο 2008 - 2010, με ενδείξεις μικρής ανάκαμψης το 2011.

Την τελευταία 10ετία υπάρχουν παραδείγματα που παραπέμπουν σε μια σχετική στασιμότητα στην τουριστική αξιοποίηση χαρακτηριστικών φυσικών πόρων της περιοχής, όπως είναι οι σημαντικές ιαματικές πηγές των Λουτρών Καϊάφα και Κυλλήνης και η έλλειψη αξιοποίησης (με ήπιες μορφές τουρισμού) των εσωτερικών υδάτων κυρίως της Αιτωλνίας (Λίμνη Τριχωνίδα, τεχνητές λίμνες Κρεμαστών, Καστρακίου κ).

Σε ό,τι αφορά το παλιό υδροθεραπευτήριο στην περιοχή Καϊάφα (ιδιοκτησίας ΕΟΤ) αν και αδυνατεί να στηρίξει σύγχρονες δραστηριότητες θεραπευτικού τουρισμού, τα τελευταία 10-15 χρόνια έχουν ακυρωθεί προγράμματα για ολοκληρωμένη τουριστική ανάπτυξη της περιοχής μέσω ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Από παλαιότερες μελέτες και έρευνες έχει επισημανθεί η ιαματική αξία των πηγών σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Ωστόσο, η σημερινή κατάσταση των παλιών εγκαταστάσεων είναι σαφώς πιο υποβαθμισμένη απ' αυτήν που υπήρχε στο τέλος της 10ετίας του '90.

Η σχετική στασιμότητα στην ανάδειξη τόσο της ελκυστικότητας όσο και της προώθησης ήπιων εναλλακτικών δραστηριοτήτων μικρής κλίμακας και έντασης, με όρους και περιορισμούς που δεν επιβαρύνουν τις ευαίσθητες οικολογικές συνθήκες των περιοχών, όπως οι παραλίνιες περιοχές της λίμνης Τριχωνίδας και αυτές των τεχνητών λιμνών Κρεμαστών, Καστρακίου, Πηνειού καταγράφεται ως ένα ακόμη παράδειγμα έλλειψης δράσεων προς αυτή την κατεύθυνση, παρά το ότι οι δυνατότητες και προοπτικές δεν λείπουν.

Ενθαρρυντικά δείγματα στην κατεύθυνση στήριξης ημιορεινών και ορεινών περιοχών της ενδοχώρας μέσα από πρωτοβουλίες και μικρής κλίμακας επενδύσεις, που σχετίζονται και προωθούν εναλλακτικές μορφές τουρισμού, εμφανίστηκαν την τελευταία 10ετία σε ορισμένες περιοχές της περιφέρειας με κυριότερες περιπτώσεις αυτές της ορεινής Ναυπακτίας, της ορεινής περιοχής της Δ.Ε. Ακράτας και του Δ. Αιγιαλείας καθώς και του Δ. Καλαβρύτων. Η τελευταία περιοχή βέβαια χαρακτηρίζεται από εντονότερη τουριστική κίνηση που είχε ξεκινήσει από παλιότερα, μετά και κυρίως λόγω της εγκατάστασης του χιονοδρομικού κέντρου από τον ΕΟΤ.

Το Χιονοδρομικό Κέντρο Καλαβρύτων (εγκαταστάσεις και δραστηριότητες) λόγω της σχετικής ζήτησης επηρεάζει έμμεσα την οικιστική και τουριστική (εσωτερικού τουρισμού) ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής. Η δημιουργία νέας ποδηλατικής πίστας με την αξιοποίηση των αναβατήρων του χιονοδρομικού εμπλουτίζει τις ορεινές διαδρομές και δραστηριότητες της περιοχής. Αντίστοιχες ορεινές δραστηριότητες-διαδρομές προσφέρει το νέο ποδηλατικό μονοπάτι στον Χελμό, με οργάνωση π.χ. αγώνων Downhill για αναβάτες.

Στην ορεινή Ναυπακτία η αρχική ώθηση ανάπτυξης εναλλακτικού τουρισμού ξεκίνησε από την περιοχή των Πιτσιναιϊκών, όπου στον ποταμό Εύηνο έχει αναπτυχθεί το rafting. Μεγάλη ώθηση προσέδωσε η ένταξη έργων/εγκαταστάσεων αποκατάστασης παλαιών κτιρίων και άλλων δράσεων, 68 συνολικά επενδύσεων ενταγμένων στο πρόγραμμα Leader (συνολικών επενδύσεων ~4,6 εκατ. €) και στο ΠΕΠ ορεινών όγκων του Γ΄ ΚΠΣ (επενδύσεις 6,0 περίπου εκατ. €). Οι δράσεις είχαν χωρική αναφορά σε όλες τις Δ.Ε. του Δήμου Ναυπακτίας και σε πολλούς οικισμούς της περιοχής (Άνω Χώρα, Πλάτανος, Νεοχώρι, Βλαχομάνδρα, Μολύκρειο, Ελατού, Παλαιόπυργο, Δάφνη, Τρίκορφο κ.).

Οι επενδύσεις – δράσεις συνεχίζονται στη περιοχή με βάση το νέο τοπικό πρόγραμμα “εφαρμογή της προσέγγισης Leader” το οποίο συντονίζει η Αιτωλική Αναπτυξιακή ΑΕ ΟΤΑ, με την υπογραφή μέχρι σήμερα 17 συμβάσεων συνολικού προϋπολογισμού περίπου 4,2 εκατ. € (με δημόσια δαπάνη περίπου 2,5 εκατ. €).

Τα καταλύματα αγροτουρισμού, τουρισμού υπαίθρου της Περιφέρειας που έχουν δημιουργηθεί στην ύπαιθρο και την ορεινή ενδοχώρα συμμετέχουν, μετά από πιστοποίηση ποιότητας, στο Δίκτυο Αγροτουριστικών Καταλυμάτων Guest Inn, μέλος της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Αγροτουρισμού. Μέσω του Δικτύου, εκτός από διαδικτυακή προβολή και κρατήσεις, δίνονται δυνατότητες ενημέρωσης σε θέματα που αφορούν στην σημασία του τουρισμού της υπαίθρου για τις αγροτικές περιοχές, τα επιχειρηματικά σχέδια και τα καινοτόμα προϊόντα, την προστασία των αγροτικών κοινοτήτων και της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσα από τον τουρισμό, τον τουρισμό της υπαίθρου μέσα στον κόσμο του internet και των social media. Παράλληλα δίνεται η δυνατότητα συμμετοχής σε Ευρωπαϊκά Συνέδρια Αγροτουρισμού.

Ακολουθεί η αξιολόγηση του προγραμματικού πλαισίου που με βάση τις προδιαγραφές εντάσσεται σε κάθε θεματική ενότητα.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΑ ΕΡΓΑ ΕΝΤΑΓΜΕΝΑ ΣΕ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ – ΠΗΓΗ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ, ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ, ΥΠΟΔΟΜΩΝ, ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΔΙΚΤΥΩΝ

Ε.Π.	Τίτλος	Φορέας	Προϋπολογισμός	Κατάσταση	Περιοχή-Δήμος
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ	ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ (ΕΑΠ)	ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ	26549790,00	σε εξέλιξη-2013	ΔΗΜΟΣ ΠΑΤΡΕΩΝ
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	Πάρκο Οικοανάπτυξης Ιαματικών Πηγών Καϊάφα, Ολοκλήρωση και εκσυγχρονισμός βασικών Δικτύων Υποδομής και Ανάπτυξη νέων εγκαταστάσεων Τουρισμού Διημέρευσης	ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΑΚΙΝΗΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	8055230,00	διαγωνισμός	ΔΗΜΟΣ ΖΑΧΑΡΩΣ
ΠΕΠ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	Μελέτη, Επίβλεψη και ανέγερση νέου κτηρίου του Ινστιτούτου Βιομηχανικών Συστημάτων	ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ (ΙΝΒΙΣ)	6319594,00	σε εξέλιξη - 2013	ΠΔΕ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ	Ενίσχυση του ανθρώπινου ερευνητικού δυναμικού μέσω της υλοποίησης διδακτορικής έρευνας – ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ II, Πανεπιστήμιο Πατρών	ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΑΣ	4336391,00	σε εξέλιξη - 2015	ΔΗΜΟΣ ΠΑΤΡΕΩΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ	ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΑΣΚΗΣΗ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΤΕΙ ΠΑΤΡΑΣ	ΤΕΙ ΠΑΤΡΑΣ	3353135,00	σε εξέλιξη - 2015	ΔΗΜΟΣ ΠΑΤΡΕΩΝ
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	Δημιουργία και λειτουργία μιας δομής ανάπτυξης και στήριξης του cluster Μικροηλεκτρονικής και Ενσωματωμένων Συστημάτων στην Πάτρα.	"ΑΘΗΝΑ"	2776328,00	σε εξέλιξη - 2014	ΔΗΜΟΣ ΠΑΤΡΕΩΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ	ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΑΣΚΗΣΗ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΠΑΤΡΩΝ	ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΑΣ	2494170,00	σε εξέλιξη - 2015	ΔΗΜΟΣ ΠΑΤΡΕΩΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ	ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΑΣΚΗΣΗ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΤΕΙ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ	ΤΕΙ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ	1459864,00	σε εξέλιξη - 2015	ΔΗΜΟΣ ΙΕΡΑΣ ΠΟΛΗΣ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	Υποδομές προσέλκυσης, διαχείρισης και εξειδικευμένης πληροφόρησης επισκεπτών περιοχής Αρχαίας Ολυμπίας.	ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ (Ε.Ο.Τ.)	1268940,00	ολοκληρώθηκαν	ΔΗΜΟΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ	ΑΡΧΙΜΗΔΗΣ III - ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ ΣΤΟ ΤΕΙ ΠΑΤΡΑΣ	ΤΕΙ ΠΑΤΡΑΣ	1200000,00	έγκριση/ένταξη/υποβολή	ΔΗΜΟΣ ΠΑΤΡΕΩΝ
ΠΕΠ Δ.Ελλάδας	Πρόγραμμα Τουριστικής Προβολής Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος	ΠΔΕ	893226,00	έγκριση/ένταξη/υποβολή	ΠΔΕ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ	ΓΙΝΕ ΑΓΡΟΤΗΣ	Α.Σ. "ΓΙΝΕ ΑΓΡΟΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ"	799998,00	έγκριση/ένταξη/υποβολή	ΠΔΕ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ	ΑΝΟΙΚΤΑ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΠΑΤΡΩΝ	ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΑΣ	785900,00	έγκριση/ένταξη/υποβολή	ΔΗΜΟΣ ΠΑΤΡΕΩΝ

Επισημαίνεται ότι εκτός από τα παραπάνω έργα, σημαντική ομάδα έργων με τον τίτλο «ΘΑΛΗΣ» στον τομέα της έρευνας-τεχνολογίας-καινοτομίας στο Πανεπιστήμιο Πατρών, ενταγμένα στο Ε.Π. «Εκπαίδευση και δια βίου μάθηση», με συνολικό προϋπολογισμό που φτάνει τα 14.400.000 ευρώ, βρίσκεται σε διαδικασία έγκρισης. Επιπλέον, αρκετά μικρότερα έργα που αφορούν στον τριτογενή τομέα (τουρισμός, έρευνα, υπηρεσίες), βρίσκονται σε εξέλιξη ή έχουν ολοκληρωθεί.

Από τον παραπάνω πίνακα είναι προφανές ότι έχει δοθεί έμφαση στις δράσεις που αφορούν στον τριτογενή τομέα (τουρισμός, έρευνα, υπηρεσίες), ενώ παρατηρείται αδράνεια σε ό,τι αφορά τον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα.